

Høringsuttalelse fra Foreningen for Fangers Pårørende (FFP):**NOU 2008:15 Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll**

FFP uttaler seg med utgangspunkt i at vi er en organisasjon som ivaretar pårørendes interesser. Barn under 18 år er umyndige, og foreldre har en juridisk rett og plikt til å utøve omsorg for sine barn. Fengsling griper inn i mulighetene til å ivareta dette. Vi mener at det må legges til rette for at man fortsatt kan være en forelder og få utøve omsorg når barn har brutt loven og får en reaksjon på dette. FFP er opptatt av barns rettigheter og er med i Forum for barnekonvensjonen. Vi uttaler oss med utgangspunkt i at barnets beste må være et grunnleggende hensyn i alle forhold som berører barn.

FFP er i utgangpunktet mot at barn må sone straff i fengsel. Barn bør få en reaksjon når de begår straffbare handlinger, men man må ikke velge en mer inngripende reaksjonsform enn nødvendig. Det må tilstrebes at det gis en reaksjon som ikke oppleves krenkende for barnet, men som oppleves relevant og meningsfull.

FFP er svært positiv til at utvalget ønsker å satse mer på tiltak innenfor restorative justice, som bygger på tanken om at lovbrudd skal sanksjoneres på en konstruktiv måte ved at nærmiljøet og lovbrysteren gjør noe for den fornærmede, i stedet for at staten gjør noe mot den som har brutt loven. En reaksjon på lovbruddet involverer offeret, gjerningspersonen, nettverket og lokalmiljø og innebærer en gjenoppretting av skadene lovbruddet har medført. Den som har brutt loven ekskluderes dermed ikke fra samfunnet. Det er for øvrig viktig å arbeide forebyggende og sørge for at barn får riktig hjelp i riktig tid for å hindre at det går så langt at barn begår alvorlige straffbare handlinger.

I vår høringsuttalelse vil vi først kommentere forslagene til alternativer til fengsel. Videre vil vi kommentere utvalgets forslag om oppretting av egne enheter for barn som får ubetinget fengselsstraff. Vi vil også kommentere forslagene som skal styrke barns rettigheter og forhold for barn som pågripes og settes i varetekt. Til sist har vi oppsummert hvordan familien bør involveres når barn bryter loven, basert på både utvalgets forslag og egne forslag fra FFP.

Alternativ til fengsel**Påtaleunntatelse og konfliktråd**

FFP støtter utvalgets vurdering av at det ofte er hensiktsmessig å bruke påtaleunntatelse og konfliktråd overfor barn som begår lovbrudd og at det tilrettelegges for økt bruk av disse reaksjonene. Dermed slipper barnet å utsettes for belastningene ved en ordinær rettsprosess.

Samfunnsstraff

FFP støtter utvalget i at samfunnsstraff kan brukes i utvidet grad. Det må vektlegges å finne egnede steder for å utføre samfunnsstraff og å gi den enkelte ungdommen god oppfølging underveis.

Ungdomsstormøte

FFP er svært positiv til at ungdomsstormøte foreslås som et alternativ til fengselsstraff. Vi er opptatt av at dette blir et reelt alternativ til ubetinget fengselsstraff, og at dette ikke bare vil bli benyttet som et vilkår for dem som i dag får betinget straff. For at reaksjonen skal bli benyttet

som et alternativ, er det viktig at domstolen får god kjennskap til hva ungdomsstormøte innebærer og de positive erfaringer som finnes med dette tiltaket. I forbindelse med ungdomsstormøte skal det i følge utvalget opprettes et ungdomsteam for den enkelte ungdom, som skal ha ansvar for oppfølging av ungdomsplanen som ungdomsstormøtet skal munne ut i. FFP støtter forslaget om at domfeltes verger skal ha en plass i dette ungdomsteamet. Familien vet ofte mye om den domfeltes behov og ressurser, og kan være viktige for å motivere og støtte den domfelte i å følge opp ungdomsplanen.

Stormøte ligger innenfor restorative justice-tankegangen. Innenfor restorative justice vektlegges det å bidra til innsikt og forståelse for det som har skjedd, for bakgrunn og hvilke konsekvenser handlingen har hatt. I stedet for å ekskludere lovbryteren, vektlegges det at man skal ses i en sammenheng og være inkludert i samfunnet. Barnet selv får ta ansvar for sine handlinger og det legges til rette for at både barnet og andre involverte, som offer og familie på begge sider, skal bli hørt. Innenfor restorative justice anerkjennes familie og nettverk som betydningsfulle og de inviteres til å belyse saken og bidra i å finne egnede tiltak.

Familieråd

I NOU 2008:15 nevnes familieråd som et tiltak innenfor barnevernet, der storfamilien mobiliseres til å finne løsninger. FFP mener at familieråd bør vurderes som et tiltak som kan benyttes når barn bryter loven. Dette er også et tiltak innenfor rammen av restorative justice.

Overføring etter § 12 eller § 16

Der barn idømmes ubetinget fengsel, foreslår utvalget at det bør vurderes overføring etter § 12 (gjennomføring av straff i institusjon) eller § 16 (gjennomføring av straff utenfor fengsel) etter at halve straffen er sonet.

FFP mener at det allerede *før* innsetting må vurderes overføring etter § 12 eller § 16 fra dag én. Barn som idømmes ubetinget fengselsstraff, bør i utgangspunktet sone straffen et mer egnet sted. Det vil være i tråd med barnekonvensjonen, som sier at fengsel skal være siste utvei og benyttes for et kortest mulig tidspunkt.

§12-soning kan skje i ulike typer etablerte institusjoner, som innen barnevern, rus eller psykiatri. FFP mener det bør være mulig å også overføre etter § 12 eller § 16 til egnede tiltak som opprettes for det enkelte barn, fortrinnsvis i barnets lokalmiljø (se nærmere i neste punkt).

Ad hoc-løsninger

Forsker ved NOVA, Sturla Falck, har foreslått som soningsalternativ at det satses på ad hoc-løsninger for barnet i dets nærmiljø, tilpasset det enkelte barns behov. Et sentralt fagteam skal bistå med kompetanse for å få tilrettelagt egnede tiltak, der man importerer de tjenester som det er behov for. Tiltaket legges ned når straffen er gjennomført.

FFP støtter ideen om ad-hoc-løsninger og mener det bør utredes nærmere hvordan dette kan gjøres i praksis. Vi mener at dersom barn idømmes ubetinget fengselsstraff, skal slike ad hoc-løsninger i nærheten av barnas hjemsted alltid vurderes før man vurderer plassering i enheter for barn tilknyttet fengsler. Valg av type soningssted må skje ut fra hensynet til barnets beste.

Fengsling av barn

Egne enheter for barn

Dersom det vedtas at fengsel fortsatt i enkelte tilfeller skal kunne benyttes overfor barn, må det sikres at Barnekonvensjonen følges. Forholdene for barn i fengsel i dag er kritikkverdige. Både Advokatforeningen og Barneombudet har avdekket at barn som sitter i fengsel, i varetekt eller på dom, lever under forhold som strider mot barnekonvensjonen og retningslinjer gitt av FNs barnekomité.

Utvalget foreslår at det i hver kriminalomsorgsregion opprettes egne soningsenheter spesielt tilpasset barn. FFP ser mange betenkeligheter ved dette forslaget. Det foreslås å opprette til sammen 36 soningsplasser. Dette er et svært høyt tall med tanke på at det nå til enhver tid sitter mellom to og ti barn i fengsel. Å opprette så mange plasser rimer dårlig med målsetningen om å redusere antall barn i fengsel. Erfaring tilsier at når man skaper materielle strukturer, tas disse i bruk. Ved opprettelsen av egne fengselsplasser for barn, vil det kunne bli en lettvinnt løsning å plassere barn i disse tilrettelagte enhetene i stedet for å velge soningsalternativer som krever mer planlegging og organisering. Det er en fare for at det ikke vil bli tatt utgangspunkt i hvert enkelt barns behov ved valg av reaksjon eller soningssted, men at barn vil plasseres i disse egne enhetene fordi disse er lettest tilgjengelige og man ønsker å benytte ledige plasser.

Slik vi forstår forslaget, er det meningen at enhetene skal være tilknyttet fengsler. Det å sone i fengsel kan gi stor grad av stigma og bidra til å forsterke en identitet hos barnet som "kriminell". Vi er skeptiske til å samle ungdom som har brutt loven på ett sted, der det kan dannes et miljø som ikke er positivt eller fremmer rehabilitering. Forskning viser at fengsler i liten grad virker individualpreventivt eller rehabiliterende. Selv om det legges opp til en tett oppfølging av barna i fengselsenhetene, viser forskning også at behandling i fengsel virker dårlig.

Det er et uttalt mål at det skal være færrest mulig barn i fengsel. Hvis det opprettes egne enheter, må målet være at disse plassene skal stå tomme. Fagteamet som ansattes i de egne enhetene bør fungere som et kompetanseteam som også benyttes i feltet i lokale tiltak (ad hoc-tiltak).

Nærhet til hjemsted

Et viktig argument mot opprettelse av egne enheter er at dette vil innebære en sentralisering, der mange må sone langt fra hjemstedet sitt. Det vil gjøre det vanskeligere å opprettholde kontakt med familie, venner og annet nettverk, selv om det tilrettelegges for at familien kan komme til den innsatte ungdommen. I NOU 2008:15 står det: "*stabil og god familiekontakt er et viktig moment i vurderingen av hva som er "barnets beste"*" (s. 112). Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle saker som vedrører barn, og det er da naturlig å tenke at soningssted som oftest bør være nær der familien bor. For barn og unge er også vennennettverk ofte av stor betydning, men venner vil sjelden ha anledning til å besøke den domfelte ungdommen dersom vedkommende er plassert i en enhet langt fra hjemstedet.

Økonomisk støtte til besøksreiser

I NOU 2008:15 foreslås det at det gis rett til utgiftsdekning for én besøksreise i måneden. FFP er svært glade for at utvalget foreslår at reisestøtte rettighetsfestes for nær familie, men vi mener at omfanget som foreslås er altfor lite i forhold til å kunne opprettholde en stabil og god kontakt. Det må gis rett til å få støtte til reise med utgangspunkt i barnets behov, en gang i

uka vil derfor være et mer naturlig utgangspunkt. Barnekonvensjonens art 9, pkt. 3 sier: *"Partene skal respektere den rett et barn som er atskilt fra en eller begge foreldre har til å opprettholde personlig forbindelse og direkte kontakt med begge foreldrene regelmessig, med mindre dette er i strid med barnets beste."* FNs barnekomité sier at tiltak for barn i konflikt med loven skal fremme reintegrering. Tiltaket skal plasseres så nært som mulig til bostedet, slik at barnet kan opprettholde kontakt med hjemmemiljø. FFP mener at dette impliserer at dersom myndighetene ikke klarer å tilrettelegge for at barn får en alternativ reaksjon eller soner nær hjemstedet, må staten kompensere for dette ved å dekke besøksreiser for familien ut fra barnets behov. Fengsling kan oppleves som en krise både for barnet og familien og behovet for kontakt vil ofte være stort. God og stabil familiekontakt kan ha stor betydning også for reintegrering av barnet etter soning.

Mulighet for samvær med familien på soningssted

FFP mener at når barn soner i fengsel, må det være et krav at dette er et sted med besøkshus/leilighet og uteområde der familien kan være sammen over lengre tid og på en mer naturlig måte enn på et besøksrom. Det må også på alternative soningssteder være tilrettelagt for at samvær med pårørende kan skje i positive omgivelser.

I Stortingsmelding 37 (2007-2008) står det at *"det bør legges opp til at foreldre/pårørende kan bo sammen med ungdommen i egnede boenheter"*. Vi oppfatter dette som et forslag om at det skal gis tid og rom for å arbeide med relasjonen mellom ungdommen og familien. Tiltaket nevnes i forbindelse med tiltak som foreldreveiledning, konflikthåndteringsarbeid og familieråd. FFP er positiv til tiltak som anerkjenner familiens betydning og tilrettelegger gode arenaer for samvær og arbeid med relasjoner mellom innsatte og deres pårørende.

Barn skal ikke sone med voksne innsatte

I NOU 2008:15 foreslås det at utvalgte eldre innsatte kan sone på avdeling med barn "der det anses å ikke ha negativ påvirkning på barna". Dette er etter vårt syn ikke i tråd med barnekonvensjonen. I barnekonvensjonens art 37 C står det: *"Særlig skal ethvert barn som er berøvet sin frihet, holdes atskilt fra voksne, med mindre det motsatte anses å være det beste for barnet"*. Dersom barn skal sone med voksne må det være fordi dette anses å være positivt for barnet.

FFP reagerer på at det legges opp til at jenter, fordi de er så få, skal kunne plasseres i ordinære kvinnefengsler/kvinneavdelinger. Jenter har samme rettigheter som gutter, selv om færre jenter bryter loven. Det er uakseptabelt og i strid med barnekonvensjonen om jenter må sone med voksne innsatte. Ingen barn skal ikke sone sammen med voksne, med mindre dette er til det enkelte barnets beste.

Pågrep og varetekt

FFP mener at varetektsfengsling av barn bør unngås.

Dersom barn holdes i politiarrest mener FFP at følgende krav må være oppfylt:

- Opphold i politiarresten skal være så kort som mulig, og må ikke overstige 24 timer
- Cellen må være utstyrt på en forsvarlig og human måte, ikke slik det er i politiarresten i dag
- Barnet må slippe å sitte alene, men må få ha en voksen hos seg
- Barn som foretrekker å være alene skal ha ofte tilsyn
- Barnet skal få mulighet til å ha kontakt med sine foreldre/foresatte via besøk og telefon
- Barnet skal få besøk av en person med barnefaglig kompetanse og av advokat

Dersom barn settes i varetekt, mener FFP de må de ha rett til:

- Tilbud om skolegang eller jobb, samt fritidsaktiviteter
- Tilbud om jevnlig samtaler med psykolog og/eller annen relevant fagperson

Bedre rettigheter for barn som må sone i fengsel/sitte i varetekt:

FFP støtter alle forslagene i NOU 2008:15 som vil styrke barnets rettigheter og lette barnets situasjon i fengsel og under varetekt, som:

- Barnets nære familie unntas fra brev- og besøksforbud
- Prøving av eventuell fortsatt varetekt hver andre uke
- Prøvetid kan settes fra seks måneder
- Forvaring skal bli forbudt brukt overfor barn
- Barnet skal gis god informasjon om soningsforhold på forhånd

FFP mener at forslagene som går på at barn kun skal kunne isoleres bare der det er *"særlig påkrevd for et kortest mulig tidsrom"* ikke er tydelig nok. Vi mener det må være totalt forbud mot bruk av isolasjon som straff overfor barn.

Familien må involveres

Familien er i utgangspunktet barnets primære nettverk, og det er viktig at den ikke settes på sidelinja når barnet har begått en straffbar handling. Kontakt med både familie og venner har ofte stor betydning for barnet under soning, men også for tilbakeføring og livet etter soning.

Der barn begår flere lovbrudd eller er del av et miljø der flere begår lovbrudd, har ofte foreldrene opplevd at de har kommet til kort og ikke klarer å håndheve tydelige grenser for sine barn. Andre ganger kommer lovbruddet helt uventet eller fordi det oppstår en spesiell situasjon. Det er uansett viktig å støtte opp om foreldrene som omsorgsgivere, støttespillere og grensesettere for egne barn.

Foreldre må umiddelbart varsles om pågrepelse og må få mulighet til å snakke med barnet allerede når det er i politiarresten. Det er viktig å gi familien god informasjon og en kontaktperson de kan snakke med når de har spørsmål eller innspill.

Foreldre/omsorgspersoner må involveres når man diskuterer hvilke tiltak som er mest egnet for barnet, før dom avsies. Barnet selv må også få si sin mening. Foreldre må tilbys å være med i ansvarsgruppe og ungdomsteam, slik det også foreslås i NOU 2008:15.

Foreldre, søsken og andre nære pårørende må få mulighet til å besøke barnet og de må få dekket reiseutgifter til dette. Når andre enn den nære familien har en viktig og positiv relasjon til barnet, må det gis mulighet for at også de får reisestøtte for å besøke. Barnet må gis gode muligheter for telefonkontakt for å holde kontakt med familie og andre nære. Dersom det er behov for tolk, må det presiseres at det er kriminalomsorgens ansvar å sørge for dette.

Opplæring, tilsyn og evaluering

Det må føres nøye tilsyn med forholdene for barn i fengsel/fengselssurrogat. Det må rapporteres hvilke soningsforhold barn har, bruk av tvang, tilbud om fritidsaktiviteter osv.

Ansatte i de lokale enhetene eller ved ad hoc-løsninger må følges opp nøye med veiledning og opplæring og støtte. Dette er viktig for å få tiltaket til å fungere godt.

FFP støtter utvalgets forslag om at det foretas en evaluering etter 2 år dersom det opprettes egne enheter for barn. FFP mener at alle barn som settes i fengsel eller fengselssurrogat og også deres foreldre/omsorgspersoner skal gis anledning til å delta i en evaluering der de sier hva de opplevde positivt og negativt og kommer med eventuelle forslag. Deres erfaringer og eventuelle forslag vil kunne være nyttig informasjon.

Diskusjonen må fortsette

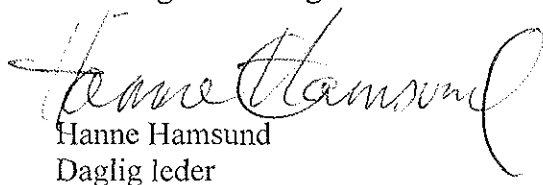
Det er mange dilemmaer knyttet til temaet barn og straff. Det finnes ingen enkel oppskrift på hvordan man løser problemet med at barn begår alvorlige straffbare handlinger og hvordan man kan hindre gjentakelse og bidra til rehabilitering. Variasjonen og kompleksiteten i disse sakene gjør det nødvendig med en kontinuerlig evaluering. Det er praktiske utfordringer som må løses og mange etiske dilemmaer. Man må stadig stille seg spørsmål ved om tiltak fungerer, diskutere etiske dilemmaer og lete etter bedre løsninger. Det er behov for at ulike faggrupper og interessegrupper fortsetter diskusjonen for å finne gode alternativer til fengsel og vurdere de eksisterende og foreslåtte tiltak.

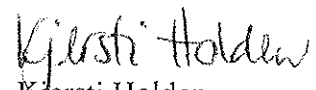
FFP foreslår at det arrangeres workshops der representanter fra barnevern, politi, kriminalomsorgen, departementer, forskningsmiljøer, organisasjoner, innsatte og pårørende, presenteres for ulike "case" og sammen utfordres til å finne konkrete tiltak og i detalj foreslå hva som bør gjøres fra pågrepelse til straffen er ferdig sonet. Slik kan prinsipper og teorier bli prøvd mot virkeligheten i form av ulike typer caser, og man kan bli bevisst på viktige problemstillinger og få ulike vinklinger på hvordan disse konkret kan løses.

Slike workshops kan iverksettes både som ledd i det videre arbeidet med utarbeidelse av nye lover og retningslinjer i forhold til barn som begår straffbare handlinger og som ledd i forarbeid til og planlegging av lokale ad-hoc-tiltak.

Vennlig hilsen

Foreningen for Fangers Pårørende

Hanne Hamsund
Daglig leder

Kjersti Holden
Rådgiver